

Implementatie Flora- en faunawet op watergangniveau

Sinds 2007 moeten waterbeheerders volgens de Gedragscode Flora- en faunawet voldoen aan een maaibeheer dat optimaal rekening houdt met natuurwaarden in de watergangen. Ook Waterschap Reest en Wieden deed de afgelopen drie jaar ervaring op met de nieuwe werkwijze. Met name bij het opstellen en actualiseren van het maaiplan hebben de onderhoudsmedewerkers een actievere rol gehad dan voorheen. Dit ging niet zonder slag of stoot.

Ga er maar aan staan als onderhoudsmedewerker. Was het voorheen heel normaal dat je watergangen drie tot vier maal per jaar maaide, nu is dat soms nog maar één keer per jaar of wordt er gefaseerd gemaaid, waarbij bepaalde delen langs de watergang blijven staan. En dat moet dan conform beschreven maaipakketten, exacte tijdstippen en maaimethoden.

In het begin riep dit interne en externe weerstand op. Leg als onderhoudsmedewerker maar eens uit aan een boze grondeigenaar waarom je niet meer zo vaak langskomt. En dan ook nog in een zomer (2007) waarin het veel regende en er wateroverlast in de regio was. Al met al betekende dit een moeizame start van het implementatieproces van de Gedragscode bij Waterschap Reest en Wieden, maar na drie jaar intensief samenwerken staan de neuzen dezelfde kant op. Een proces dat stap voor stap is doorlopen.

Het planmatig oppakken van het maaien conform de Flora- en faunawet kent bij Reest en Wieden twee onderdelen:

- Hoe extensief kunnen we maaien, om binnen de marges van het operationeel peilbeheer te blijven;
- Hoe houden we op een verantwoorde manier rekening met de beschikbare verspreidingsgegevens van beschermde soorten en hoe geven we invulling aan de 'algemene zorgplicht'.

Het maaionderhoud bij Waterschap Reest en Wieden betreft 2.200 kilometer lijnvormige watergangen. Het wordt grotendeels uitgevoerd door eigen medewerkers (circa 50).

Seizoen 2007 - de eerste slag

In 2007 ging het waterschap voor het eerst anders maaien dan voordien. Dat jaar was de insteek vooral om minder en later te maaien. Er lag nog geen gestructureerd maaiplan aan ten grondslag. Een natte periode in die zomer leidde vervolgens tot ruim 100 klachten in het gebied en onbegrip bij de medewerkers. Uit de evaluatie van het maaiseizoen bleek dat in een aantal gevallen te extensief was gemaaid in relatie tot de dimensie en functie van watergangen en gegeven de neerslagsituatie. Daarnaast is gekozen om onderhoudspaden voortaan drie keer te maaien, in verband met gesignaleerde onkruiddruk. Voor de bestrijding van jacobskruiskruid is een apart protocol opgesteld.

Seizoen 2008 - gestructureerd, waterhuishoudkundig en samen

Begin 2008 is een eerste gestructureerd maaiplan opgesteld. Hierin is vooral een waterhuishoudkundige slag gemaakt. Als voorzet zijn zes verschillende onderhoudspakketten gedefinieerd en deze zijn toebedeeld aan alle te maaien watergangen. Toedeling vond plaats op grond van gebiedsfunctie in combinatie met dimensie

van de watergangen (smal, middelbreed, breed). Vervolgens hebben de medewerkers van de buitendienst en vertegenwoordigers van de aannemers die voor het waterschap werken, in groepen deze 'standaardsituaties' per watergang samen bekeken. Zij hebben gewenste uitzonderingen aangegeven, op grond van gebiedskennis en ervaring. De werksessie leidde tot zowel intensivering als extensivering van het maaiplan. Er bleek bijvoorbeeld behoefte aan vier extra onderhoudspakketten. De uiteindelijk toegekende onderhoudspakketten zijn op kaart vastgelegd.

Verspreidingsgegevens van beschermde soorten waren begin 2008 nog onvoldoende beschikbaar. De volgende principes zijn geformuleerd om invulling te geven aan de algemene zorgplicht:

- Natuur door laten lopen in het water: op delen van het talud beschutting creëren met plantengroei, waardoor de overgang van land naar water passeerbaar wordt;
- Maaiselverwijdering: nog niet rendabel op grote schaal, vindt nu plaats bij maaien per boot, in stedelijk gebied en bij een aantal toegangswegen;
- Doodlopende einden van watergangen zoveel mogelijk vanaf het dode eind maaien, zodat dieren de watergang in kunnen vluchten;
- Alternerend maaien voor 15 juli: delen van de vegetatie laten staan, bij bepaalde onderhoudspakketten eenzijdig maaien, en dammen en duikers niet meemaaien.

Stenen verleggen tijdens de trainingsdagen met de buitendienstmedewerkers in 2009.

Een compacte veldgids in zakformaat is gemaakt, waarin de op dat moment bekende relevante beschermde soorten zijn opgenomen. Deze gids is bedoeld als handvat voor herkenning van beschermde soorten en soortspecifieke voorzorgsmaatregelen tijdens het maaien. Kort voor het maaiseizoen is een trainingsdag voor alle buitendienstmedewerkers gehouden in het veld, gericht op herkenning en bescherming van amfibieën en reptielen. Wegens het enthousiasme onder de onderhoudsmedewerkers over de trainingsdag is besloten om dit jaarlijks te gaan herhalen. Voor het maaiseizoen heeft het waterschap een actief communicatietraject doorlopen, gericht op zowel het brede publiek als specifieke doelgroepen.

Het maaiseizoen 2008 verliep goed en het aantal klachten slonk tot een verwaarloosbaar aantal. Het weer was gunstig, zonder grote afvoerpieken. Voor de medewerkers was het nieuwe werken flink wennen, maar men wist van het hoe en waarom en dat gaf draagvlak. Er was ruimte voor tussentijdse aanpassingen in het

maaiplan, op grond van actueel peilbeheer en op grond van actuele inzichten van de onderhoudsmedewerkers zelf. Een stagiair heeft steekproefsgewijs geïnventariseerd in hoeverre tijdens het maaien schade aan fauna optreedt. In 2008 is een begin gemaakt met inzet van vrijwilligers die meelopen bij het maaien en fauna (vooral vissen) terugzetten in het water. Hierbij wordt onder andere samengewerkt met enkele plaatselijke visverenigingen. In september is een mondelinge tussenevaluatie gehouden met de medewerkers. Eind 2008 is het maaiseizoen opnieuw geëvalueerd.

Seizoen 2009 - verbeteringslag ecologie

Begin 2009 is het maaiplan uitgebracht voor dat jaar. Hierin is vooral een ecologische verbeteringslag gemaakt. In de loop van 2008 was de beschikbaarheid van verspreidingsgegevens flink toegenomen, door invoer van bestaande data, uitwisseling van data met andere organisaties en door eigen nieuw onderzoek. Watergangen waar (ooit) beschermde soorten zijn gevonden, zijn als aandachtstrajecten op kaart gezet. Opnieuw is een werksessie gehouden met de buitendienstmedewerkers. Nu lag een tabel voor met per beschermde soort aangegeven:

- de periode waarin gemaaid kan worden;
- voorkeursoronderhoudspakketten (in totaal vier van de tien bestaande onderhoudspakketten);
- schadebeperkende onderhoudspakketten (in totaal vijf van de tien bestaande onderhoudspakketten);
- schadebeperkende maatregelen: voor het maaien inventariseren op vogelnesten en deze ontzien, vissen teruggooien, maaisel regelmatig controleren op larven van amfibieën en reptielen en die teruggooien, drijvende waterweegbree en krabbescheer altijd deels maaien.

Het rekening houden met gevonden beschermde soorten werkt volgens een trits:

- Eerst kijken of een voorkeurspakket mogelijk is;
- Zo niet, dan een schadebeperkend pakket toepassen;
- Als ook dit op waterhuishoudkundige gronden niet gaat, kan bij de huidige inrichting niet volgens de gedragscode gemaaid worden. Deze watergangen worden met extra aandacht voor soortspecifieke schadebeperkende maatregelen tijdens het maaien behandeld en daarnaast op een lijst gezet met watergangen die in aanmerking komen voor herprofilering en/of het uitvoeren van compenserende maatregelen. In totaal zijn circa 60 trajecten, met een totale lengte van zo'n 35 kilometer, op deze eerste versie van de lijst gezet.

De principes om invulling te geven aan de algemene zorgplicht zijn per 2009 aangevuld met:

- Faunasparende maatregelen: bij gebruik van de maaikorf in het natte profiel de bodem niet raken (dit spaart vooral vis die dicht bij de bodem leeft zoals modderkruipers), regelmatig controleren van het maaisel waarbij aangetroffen dieren

Sportvisserij Nederland toonde via een demonstratie elektrovisserij het belang aan van vegetatie voor vissen.

(vooral vissen en amfibieën) worden teruggewooid, en zodanig op de kant leggen van het maaisel, dat vissen en amfibieën zelf hun weg terug kunnen vinden naar het water;

- Soortspecifieke schadebeperkende maatregelen: als een beschermde soort op het maaikaartje staat aangegeven als daar voorkomend, of tijdens het maaien wordt waargenomen, de aanwijzingen in de veldgids voor zover mogelijk opvolgen. In gevallen waar dat niet mogelijk is, dat noteren.

De veldgids is uitgebreid met tien relevante beschermde soorten en (op verzoek van de medewerkers) met zes 'plaagplanten'. Kort voor het maaiseizoen is opnieuw een trainingsdag in het veld gehouden, dit keer met speciale aandacht voor beschermde vissoorten.

Het maaiseizoen 2009 verliep opnieuw goed, met wederom gunstig weer. Door het droge voorjaar begon de wateraanvoer wel relatief vroeg, wat in een aantal gevallen maai-onderhoud voor 1 juni vereiste. Er zijn geen klachten binnengekomen. Wensen tot tussentijds aanpassen van het maaiplan werden meer in overleg doorgevoerd dan in 2008.

In een aantal gevallen betekende dit ecologische inventarisatie voorafgaand aan het maaien. Een interne evaluatie is gehouden door middel van een schriftelijke enquête. Eind 2009 is het maaiseizoen in grote lijnen geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten hiervan is besloten om over te stappen op een meerjarig maaiplan, omdat geen grote verbeteringen meer nodig zijn.

Naar een meerjarig maaiplan

Dit voorjaar is het maaiplan 2010-2015 opgesteld. Alle ontwikkelde werkwijzen, procedures en gemaakte keuzes zijn hierin beschreven. De inhoudelijke verbetering ten opzichte van vorig jaar bestond vooral uit benoemen van een aantal procedures en onderzoeken:

- Een meerjarig onderzoek naar de relatie tussen begroeiing en opstuwing begon in 2008 en wordt de komende jaren voortgezet, in de hoop een objectieve onderbouwing te vinden voor het maaien op waterhuishoudkundige gronden. De eerste resultaten geven een variabel beeld. Duidelijk is wel, dat niet elke maaimethode een directe daling van het peil tot gevolg heeft;

- Een meerjarig ecologisch monitoringsplan is toegevoegd. Onderdeel daarvan is onderzoek naar het ecologisch effect van het 'nieuwe' maaien. Het gaat ten slotte om het behouden en bereiken van gezonde wateren. Voor elk van de tien onderhoudspakketten is een proeftraject gekozen, waar in 2009 een 'nulmeting' is verricht en in 2012 opnieuw ecologische inventarisatie zal plaatsvinden;
- Een procedure is afgesproken voor verzoeken tot aanpassingen van het maaiplan gedurende het seizoen;
- Afspraken zijn gemaakt voor het actueel houden van het maaiplan. De komende jaren wordt het maaiplan jaarlijks intern geëvalueerd. Elk voorjaar vindt een controle plaats op zaken als verwerking van nieuwe ecologische gegevens, van fysieke veranderingen aan het watersysteem door uitvoering van projecten, van wijzigingen in beschikbaar materieel en van nieuwe inzichten in de doelmatigheid van het maai-onderhoud of ten aanzien van soortenbescherming. Daarnaast zijn veranderingen in de Gedragscode mogelijk, die aanpassing van het maaiplan vergen. Op termijn wordt het maaiplan onderdeel van het totale Onderhoudsplan Natte Infrastructuur, dat het waterschap in de loop van de komende jaren opstelt. De veldgids zal te zijner tijd worden getoetst aan de (in ontwikkeling zijnde) gezamenlijke gids van de waterschappen binnen de regio Rijn-Oost.

Daarnaast zijn de in 2009 verkregen ecologische verspreidingsgegevens verwerkt en is besloten om watergangen, die elk jaar voor 1 juni gemaaid moeten worden, toe te voegen aan de lijst voor herprofilering. De herprofilering van watergangen wordt de komende jaren opgepakt. Het waterschap zet in op samenwerking en uitwisseling met andere organisaties over zaken als ervaringen delen, ontwikkelingen volgen (bijvoorbeeld ten aanzien van materieel) en discussies landelijk aankaarten.

Nico van Duyvenvoorde (Waterschap Reest en Wieden)

Hermine Koskamp-Kielich (Oranjewoud)
Herman Wanningen (Wanningen Water Consult)

foto's: Herman Wanningen